

Rendhagyó munkanapló a „szakemberekről”

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *Éljen Kun Béla! Suzy nimfomán*

[KORTÁRS KÖNYVKIADÓ/2012]

címbe két tőmondat olasz nyelvű változata egyre halványabban ugyan, de ma is olvasható a római Magyar Nagykövetséggel szembeni villa kőkerítésén. Felfogható ez anarchista tiltakozásnak az ellen, hogy 1990 után a hagyományos magyar baloldal az addig elpusztítandónak hirdetett világkapitalizmus bőséges és lelkes építésébe fogott. Arról, hogy a rendszer-változás (-váltás?, -változtatás? stb.) miként festett a diplomáciában, Szörényi László, Magyarország 1990 utáni első római nagykövete sajátos munkanaplóban készített közelképeket, amelyeket kötetbe gyűjtve közkinccsé tett.

A tudós irodalomtörténész a kultúra és a felsőoktatás világából lépett át a diplomácia világába – Antall József és Jeszenszky Géza biztatására és bizalmával. Tudta-e igazán, hogy mit vállal? A magyar külügyminisztérium impozáns Duna-parti palotájának egyik folyosójában 1990 nyarán még állt Szamuely Tibor szobra – igaz, lepellel letakarva, mintha pincétől a padlásig a közelmúlt átmeszelésére készülne. A monumentum jelenlétét sokan jelképesnek tekinthették. Átmeneti korban élünk – Szindbáddal szólva. Az a magyar külügyminisztérium amolyan ösvérintézmény volt abban a tekintetben, hogy a magukat szakembereknek hirdető régi elvtársak szívesen koszorúzták volna továbbra is a letakart szobrot, de átmenetileg számolni kellett a rádióantennáktól kócos Bem-rakparti épületet ideiglenesen megszálló „újakkal”. A „szakemberek” befolyásosabb része mindent megtett, hogy az átmenetiség valóság legyen – hiszen decemberre, mondták, úgyszólván az éhínség, és bukik az Antall-kormány, amelyet azonban a sajátos módon azóta is taxis-blokádnak nevezett államcsínykísérlés se tudta megbuktatni. Ez azonban nekünk, újszerű diplomátáknak nem könnyítette meg a dolgunkat. Igaz, egy jóindulatú „régis” szobatárs, amikor megtudta, hogy kulturális tanácsos leszek Varsóban, nyugtatni próbált, hogy akkor semmi

dolgom... Az ő kollegája ugyanez volt Prágában... Reggel fél óra alatt átfutotta a moszkvai Pravdat; megírta, milyen kulturális gondok és előremutató események vannak Csehszlovákiában, s övé volt az egész nap. Ellenérvem az volt: mi lesz, ha felbomlik a Szovjetunió, és megszűnik a Pravda?

Varsói nagykövetségünk idegeit azzal tette próbára „a szakemberek szakembere”, egy főosztályvezető, hogy nemegyszer három egymásnak ellentmondó utasítást küldött neki – a kérés elintézésének ritmusában. Azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a lengyel külügyminisztériumban szánandó dilettánsnak tekintsék. Egy alkalommal azonban túllőtt a célon. Az akkor még visegrádi hármak 1991-es októberi krakkói találkozóján rejtjelezett táviratban utasította a varsói nagykövetet, hogy Antall Józsefnek ne szervezze meg az előzőleg kért találkozót Tadeusz Mazowiecki volt miniszterelnökkel és Lech Wałęsa köztársasági elnökkel, mert egynapos varsói látogatása során csak Krzysztof Bielecki miniszterelnökkel és Krzysztof Skubiszewski külügyminiszterrel akar találkozni. Az Egyesült Államokból érkező magyar miniszterelnök már a krakkói balicai repülőtéren a varsói program iránt érdeklődött, s a nagykövetség mulasztásának, hanyagságának és felkészületlenségének tartotta, hogy a kért találkozók nem jönnek létre. Nem kis diplomáciai bravúrral egy óra alatt megszerveztük az előzőleg lemondott találkozót, s dokumentáltuk a nagykövetet a találkozók iránt tudatos félrevezetés forrását. Ez persze együtt járt a diplomáciai munkát nemcsak Varsó felé bomlasztó, egyébként a nemzeti és kisebbségi ügyek iránt már Kádár utolsó éveiben is tüntetően megértő, „főhivatalnok” leleplezésével és menesztésével. „Ma a bika győzött” – zárhatnánk le az ügyet Szörényi László stílusában.

Mint könyvből kiderül, a hol tudatosan, hol megszokott trehányaságból hasonló, „nagy-

követet és az országot égető” esetek évek múlva sem tartoztak a kivételek közé. Göncz Árpád köztársasági elnök 1995-ös februári olaszországi látogatását a római Magyar Akadémián tartott könyvbemutatója után máltai látogatás is követte. A Rómában lerészegedett „protokollfőnök még néhány napig bundapálincszagot árasztott az elnöki látogatás következő állomásán, Máltán is – jelenti olvasóinak nagyköveti komolysággal Szörényi László –, és így le kellett mondani az elnök részvételét az ő tiszteletére rendezett operaelőadáson Valettában, mert a derék diplomata tévedésből egy negyvenöt kilométerrel északabbra fekvő szállodába küldte az elnök úr frakkját, alsónadrágban pedig ritkán szoktak díszpáholyban megjelenni”.

Szörényi László azzal a kedélyes humorral, amelyet már *Hosszúlépés* című kötetében megismert az olvasó, veszi számba mindennapi misz-szióvezetői munkáját, többnyire kulturális vilámlátogatásait Itália-szerte, valamint különféle jellegű tárgyalásait, megbeszéléseit, előadásait, amelyeknek velejárója volt az érintett település antikváriumának „könyvészeti” becserkészése. Eredeti hivatásánál fogva a jelen mellett a múlt is érdekelte. *Fényképkiallítás* című írásában egy még valóságos november 7-ei fogadás kapcsán a szovjet nagykövetség (a Szovjetunió másfél hónap múlva bomlik fel) araszoló Mercedesében a rá váró élmény hatására a múltba réved: „Eszembe jutott Melczer Tibor barátom és az ő nemzeti ünnepi története. [...] A nyolcvanas években ösztöndíjasként töltött egy hónapot a Római Magyar Akadémián. Az a szerencse érte, hogy az összes ösztöndíjossal együtt meginvitálták a szovjet ünnepi fogadásra. Hétágra süttött a nap, a kerti asztalok roskadoztak a kaviártól és egyéb vodkakorcsoyáktól, de szék csak kettő volt. Tibor pedig leült az egyikre, nem sokára odaült mellé egy vidám szovjet elvtárs, beszélgettek, ordítva beszélgettek, dalra fakadtak, nem törődve a vádlón rájuk szegeződő tekintetekkel, végül cefetül berúgtak. Másnap behívatta az igazgató, és dühtől fuldokló hangon közölte, hogy csomagoljon, azonnal ki van rúgva. Tegnap botránysosan viselkedett, valami részeg disznóval együtt elfoglalták a két széket, pedig az a két nagykövetnek volt odakészítve. Tibor

morgott valamit, majd elővette az alkalmi ivócimborától kapott névjegyet, és felhívta. Pár óra múlva hívatta az igazgató, és bocsánatot kért tőle az előbbi nyelvbtlásért, tudniillik nem kirúgni akarta, hanem újabb három hónappal meghosszabbítani az ösztöndíját. (Nem nehéz ebből kitalálni, hogy milyen pozícióban lehetett a szovjet nagykövetségen az illető vidám fiú.)”

A másik történet, *A spiné* nem végződik ilyen hapienddel, mert az 1994 után nagyköveti posztokra kinevezettek egy részéről állít ki nem éppen jeles bizonyítványt. Voltaképpen ez is Göncz Árpád fent említett olaszországi látogatásához kapcsolódik, amikor is a tiszteletére adott fogadáson megjelent a magyarok nagy barátja hírében álló, akkor nyolcvanhét éves Levi-Montalcini professzor asszony, az 1986-os orvostudományi Nobel-díj kitüntetettje, s vállalta, hogy részt vesz a hölgyprogramon. Hogy erre miként került sor, arról a még fél évig nagykövetként működő Szörényi László az alábbiakban számol be: „A köztársasági elnöki protokollfőnök az előző este úgy leitta magát, hogy egy hétfőig nem józanodott ki, ezért a programok szemmel tartása – legalábbis a küldöttség részéről – egy külügyminisztériumi főosztályvezető gyönge vállaira roskadt, hogy képzavarral éljek. Ezen férfiú, egyébként későbbi utódom, természetesen nem olvasta el egyetlen felterjesztésemet sem, amelyekben pedig részletesen ecseteltem a meghívott személyek életrajzát és érdemeit, mert engem javíthatatlan dilettánsnak tartott, önmagát pedig felkent szakembernek gondolta. Történt tehát, hogy a vendég hölgy díszbe öltözve megérkezett a Grand Hotelbe, ahol az olaszok eligazították, hogy melyik emeleten kell keresnie a magyar köztársasági elnök feleségét, de a folyosón eltévedt, mivel hogy ott már magyar kormányőrök voltak, akik természetesen nem értettek semmilyen nyelven.

A hölgy természettudóshoz méltón kísérletezni kezdett: benyitott az első ajtón. Ott történetesen maga az elnök ült kíséretével, várva a program szerint következő miniszter vagy pártelnök látogatását. Felpattantam, köszönten akarván a Nobel-díjast, az elnökünket bemutatni neki, de a buzgó osztályvezető azon-

nal rám ordított, hogy »Laci, azonnal rúgd ki ezt a vén spinét!« (Tartok tőle, hogy nem egy régi billentyűs hangszer nevét ragozta rosszul.) Kezet csókoltam, majd átkísértem a nő lakosztályba, ahol már várta az elnökne és a feleségem. Visszatérve rövid tudománytörténeti előadásba kezdtem volna, de letorkolltak.

Azóta is reménykedem, hogy Rita Levi-Montalcini, aki harminc évet élt és dolgozott Amerikában, és egyébként ma, százhárom éves korában is jó egészségnek örvend, nem tanult meg magyarul az USA-ban, és talán azóta sem.”

Utóiratként ideillik a posztján Szörényit követő főosztályvezető esete azzal, a nagykövetség kertjében talált összetört márványtáblával, amelybe az alábbi rövid szöveget vésték közel kétszáz évvel ezelőtt: „HORTI [LV]CERNARII, A. D.

MDCC[CX]XIV. Magyarul: „a Lucernari-család kertjei – 1824”. Szörényi László a táblát, miután megtalálását bejelentette az illetékes kerület régészeti hivatalának, restauráltatta és felavatta a nagykövetségen. Utódjának az volt az első dolga, hogy „a táblát újra összetörette, ki nyilatkoztatván: »Itt többé nem lesz Horthy-emlékmű!«” Ennyit a Kovács Lászlóék által magasztalt külügyesek szakértelméről és műveltségéről. Ha mindabba belegondolunk, ami Szörényi László előadásában vidító volt, ajkunkra fagyhat a mosoly.

A volt nagykövet kötetben olvasható utolsó mondata: „Nem fenyegetésből mondom, de még vannak megíratlan céduláim.” Várjuk könyvváltozatukat. ◀

KOVÁCS ISTVÁN

KOVÁCS ISTVÁN (1945) költő, író, műfordító, történész, polonista.

A spanyolfal mögött

BAKOS KISS KÁROLY: *Része még*

[INTERMIX KIADÓ, UNGVÁR-BUDAPEST/2012]

különös, váratlan képalkotásaival már korábban fölhívta magára a figyelmemet *Bakos Kiss Károly*, épp ezért megkülönböztetett érdeklődéssel vettem kézbe a fiatal, tehetséges kárpátaljai szerző 2012 őszen megjelent második kötetét.

A könyv afféle válogatásnak is tekinthető, hiszen a szerző több verset is áttemelt az első kötet anyagából – ezzel mintegy tájolva az olvasót, körülhatárolva az alapokat, a kiindulási pozíciót, és egyúttal megjelölve a követendő irányt.

A kötet szerkezetileg öt ciklusra oszlik. Az egyes szakaszok címét az adott ciklus első versei adják. A kötet címéül pedig az ilyenformán cikluscímadóként is szolgáló legelső verset emelte ki a költő.

A címadó vers (*Része még*) jelenvaló világunk József Attila-i harminchat fokos lázban égő emberének esendőségével, az őt kárhozatra íté-

lő, felsőbb akarattal szembeni (hiábavalónak tűnő) küzdelmével szembesít, miközben élénk tárja a hétköznapijainkat reprezentáló gondfoslányokat, problématöredékeket: a kísértéseket, a betegségeket, a kudarcokat, a veszteségeket. „És része még az elgázolt kutyák / A világnak a hajhullás a rák // A megnagyobbodott szív-izom / Angyaltetem a grádicson / Szinuszcsozó a bordaprés / Csak eső esik mint a kés / A bőrre ami mindig olesó / Kicsi kézben kis koporsó / És nézed és csak nézed / A híradót a létet // [...] // Hogy nem tart meg más csak a láz csak / E harminchat fokon is égő / És mégis mindenséget érő / Tehetetlenségi törvény... // Méretre szabott isteni önkény.”

Az első ciklusban mellbevágóan erősen van jelen a pusztulás. Záporoznak a végre és végzetre utaló mondatok: „A szemnek a csillagos égbolt / Aknamező” (*Egy nap*), „földre hull az ön-

gyilkos levél...” (Ősz, vendégszöveggel), „Már épül bennem a tél” (Dal), „Hiszem is talán / A halál szétszed, mint egy gépet / Javításkor a mester” (Mint egy gép). A *Miért* című versben a teremtés pillanatáig nyúl vissza a költő: „Miért azt a fát / Tiltotta meg” – kérdezi az önmagával és Istennel is viaskodó-perlekedő ember nevében.

A tehetetlenség iszonyata fojtogat. A kiszolgáltatottságban vergődő egyén kétségbeesett kiáltásai ezek a sorok: „Ha írok ujjaim letörnek / Ha járok mind mi út kitér / Ha mérek súlya vész a kőnek / S nem tudhatom hogy mi mennyit ér” (Kétely). Életünkben „az örömök kitelepülnek” (Cím nélkül). A megtartó erő elveszett: „Remeg a falnak dőlt ruha / Magát hordani kevés” (A magány négy sora). Keserű csalódottság érződik abból a mondatból is, amelyben múlt időbe helyezi a valaha őt életető bizakodást is: „Hittem Isten arca vagyok” (Abogy).

E nyomasztóan ható előzmények után a második ciklus (*Vagyunk*) kevésbé csüggesztő, s valamelyest visszaadja az elvesztett reményt: „Fehér árnyai a vágynak / Holnap újra nekivágynak / Szemük szögén új eséllyel / Hiszik egyszer visszaszállnak / Rajzával az Ararátnak / Olajággal és kenyérral” (Bárkaszonett). Ugyanakkor figyelmeztet a késlekedés okozta veszteség veszélyeire. Arra, hogy addig cselekedjünk, szeressünk, alkossunk, s éljünk az Isten kínálta lehetőséggel, amíg alkalmunk van rá, hiszen a földi létbe szóló vízumunk bármikor lejárhathat. „Hogy meddig szól a vízumom / Azt halandó nem éri át” – szögezi le *Útlevel* című versében.

Az élet valóságos értelmét a sajátosan egyéni célok megfogalmazása és azok megvalósítása jelenti. Az alkotás. Az egyedi megtervezése és létrehozása. Ezek az értelmes emberi lét valóságos bizonyítékai. „Mit nem teremthet senki más.” S bár egyszer semmivé válik minden, ami van: a vágy, az eszme, a gondolat – „De ami nincsen, / Lenni vágyik [...] akarja hogy tény legyen” (*Amikor már*).

A létezés nélkülözhetetlen tartozéka a valahova való tartozás tudata is. A nemzet és a család. Bakos Kiss Károly megkapóan szép versben állít emléket a szeretett édesanyának („Hogyha nem lesz fény a bére / Nem hajolhat kút vizére / S anyám szomjan hal a nyáron / Túl a sok-

sok dróthálalon” – *Népdal*) és magyarságának („És ruhátlanul van velem / Meghasonlott nemzetem / Ki gyakran foltot ejt magán” – *Így*).

Az önazonosság-tudat, az énkeresés fogalmazódik meg az *Útlevel* nyitó soraiban: „Az útlevelben nem lakom / A kép se rajt’ nem én vagyok / Ha visszahoz mi el se hajt / A sorompó se végtagom / A pult mögött nem áll az őr / Nem kérdezi merre mért megyek.”

Az élet tagadhatatlan része a múlt. Olykor örömteli, máskor fájó, szomorú, néha szégyellnivaló és nyomasztó. De minden hibájával és tragédiájával együtt a miénk. „Múltunk lombja / Szénné préselődik / Eldőlt erdők / Súlya a hátamon” [...] „Mert ott van anyag / És anyagtan / És az anyag súlya / Az anyagban / És a lélek is tömeg / Sűrűsödés / Ki érti meg” – írja (*Emlékezet*).

A harmadik ciklus (*Legyen vers*) címadó költeményében a szeretett szülőföld iránti ragaszkodás példásan szép megfogalmazásának lehetünk tanúi: „Legyen vers, hogy legyen minden. / Szív ne vágyjon menni innen. / Ész ne vágyjon megbomolni. / Hisz a test sem olyan holmi, / Mit levetni könnyű lenne” (*Azért van, hogy legyünk benne*).

A történelem sokfelé szakította nemzetünket. Kárpátalja gyér számú magyarsága azonban ma is őrzi identitását. A hovatartozás-tudat fontosságát hangsúlyozza a példaképnek tekintett erdélyi költő, Dsida Jenő emlékét megidéző versében: „...a szónkat / A rongy idő kimarja / A tájból” [...] „Bár honnod már / Az érdemelt / Öröklét / Bár élő bokraink / Ágait letörték / Tè túlvilági nyelven / Sűgod a világba / Azt hogy soha / De sohasem hiába...” (*Dsida*).

Szerelem és finom erotika lengi körül a negyedik ciklus (*Tűztöredékek*) darabjait. „Tekintet korbácsa nyaldos / Izzó vörös csík a testem” – írja a címadó versben, majd így folytatja: „Egyetlen szomjas száj a szívem. / Szemed meg, mint a kút, olyan. / Igyál belőle – mondd szelíden, / S én belefulladok boldogan” (*Kút*). A vágy, a szeretett kedves hiánya inspirálja a következő sorokat: „Nappal, ha tömött lesz a város, / Csak őt várom benne estelig” (*Neki*).

A testiség azonban nem önmagáért való. A szerelem pedig a legemberibb állapot – épp

ezért a lélek és a test egymástól elválaszthatatlan. „Szeretni kell a testet is. / Míg a lélek lakja, ékszer az” (*A test dicsérete*).

A záró ciklus – leszámítva az első kötetből már ismert *Keleti versek* darabjait – jobbára rövid, néhány soros, olykor Weöres Sándort és Pilinszkyt idéző, rendkívül plasztikus megfogalmazású írásokat tartalmaz. A szerző nem bölcsekedni szándékozik, ám e – szinte székelly szűkszavúsággal papírra vetett – sóhajtásnyi költemények révén mégis valódi igazságokkal szembesülhetünk: „Oly mulandók tetteid, szavad, / Mint kócsag lába nyoma / Lenn a víz alatt” (*Múlás*). „Vagy kirúgni a széklet / Vagy elkékvült tíz ujjal / Markolni a létet” (*Vagy-vagy baiku*). „Már semmit sem akarok / csak szeretek” (*Csavarok*). Az egyszerűségbe,

az őszinteségbe vetett hit csendül ki ezekből a versekből. Ahogy a kötet utolsó előtti írásából is, amely a viszonylagosság fogalmát pontosítja három sorban: „Kelet vagyok Nyugaton, / Nyugat vagyok Keleten. / Magyar vagyok, tehetem” (*Kelet-Nyugat*).

Valódi szellemi izgalmat jelentő, értékes könyvet tett elének Bakos Kiss Károly, aki mostanra nemcsak sajátos versnyelvet dolgozott ki, hanem az odafigyelésre késztető szokatlan szórend, az elhallgatás ragyogó mesterévé is vált. Nem szájba rág, inkább csak sejtet. Figyelemre, gondolkodásra ösztönöz.

A verseket kitűnően egészítik ki Kárpáti P. Zoltán fekete-fehér fotóillusztrációi. ◀

OLÁH ANDRÁS

OLÁH ANDRÁS (1959) költő, drámaíró. Mátészalkán él. Utóbbi kötete: *Anyagfáradtság* (2010).

Termékeny kérdések

ELEK TIBOR: *Allítások és kérdések*

[KORTÁRS KIADÓ/2012]

Az elmúlt években keletkezett írásait gyűjtötte egybe Elek Tibor irodalomtörténész, szerkesztő, és jelentette meg azokat a Kortárs Kiadó. Mindig izgalmas dolog egy ilyen válogatás. A szerzőt az íásaival való szembesülésre készíti, hiszen egy ilyen kötet foglalata mindannak, aminek figyelmét az elmúlt időszakban szentelte. Az érdeklődő olvasó pedig áttekintést kaphat irodalmunk legújabb törekvéseiről, műveiről, jelenségeiről – természetesen a kötet szerzőjének szubjektív válogatási elvein, szemléletmódján keresztül.

Elek Tibor tudatos irodalmár, rendszeresen rostálja egybe különböző műfajú és témájú szövegeit. Új kötete négy világosan elkülöníthető, számokkal is jelölt részre tagolódik, tartalmi és műfaji sokszínűség jellemzi. A szerző különböző konferenciákon elhangzott, tanulmány terjedelmű íásaiban részletesebb áttekintést ad kortárs

irodalmunk aktuális kérdéseiről. Összegyűjti azokat az okokat, amelyek egy pályakezdő fiatal irodalmár érvényesülését segíthetik, vagy éppen elengedhetetlenek hozzá. Gondolatait az értékrendek egymásmellettségének összefüggésrendszerében fogalmazza meg. Áttekinti a kortárs magyar dráma elmúlt évtizedeinek azon törekvéseit, alkotásait, amelyek a rendszerváltás tapasztalatát igyekeznek feldolgozni, színpadon ábrázolni. Számba veszi az erdélyi magyar líra törekvéseit, irányait, útkereséseit, a legfontosabb alkotók életművének értő, de kritikus felvázolásával. E hosszabb írárok jól mutatják szerzőjük felkészültségét, amellyel biztosan tájékozódik a kortárs irodalom művei között.

Az *Allítások és kérdések* további részei irodalmi folyóiratokban megjelent kritikákat, beszélgetéseket, alkalmi beszédeket, vitákhoz tett hozzájárulásokat, észrevételeket tartalmaznak. Elek

Tibor írásait mindenkor a széles látókör igénye jellemzi. Ennek jegyében egyaránt szól Tózsér Árpád, Bogdán László, Lövétei Lázár László, Iancu Laura vagy Csender Levente köteteiről. Nem csupán az adott életműveket jól ismerő, értő kritikus, aki megbecsüli egy adott mű értékeit. Ha kell, elismerően, dicsőően szólal meg, de megvan az a hazai irodalomértésben bizony meglehetősen ritka képessége, hogy bántó él nélkül, a jobbító szándék jegyében kritizálja a szerzőt. Csender Levente novelláinak kapcsán (a *Fordított zuhanás* című kötetről szólva) így fogalmaz: „Mindezek miatt nem érzem, hogy pályáján ez a kötet érdemi előrelépést jelentene. A fiatal író tehetsége, kor- és valóságérzékenysége mellett nyelvi és formai érzékenysége vitathatatlan, egyelőre azonban még adósunk az igazán jelentős prózával.” Iancu Laura szövegeiben „egy gyönyörű, nagy csángóregény csírái és hősei is felrémlenek” a számára. Kaiser Ottó *Határtalan irodalom* című képeskönyve kapcsán – a kötet szép küllemének elismerése mellett – annak igénye vezet, hogy tisztázza, ki vagy mi tartozik bele a magyar irodalomba. Megkérdőjelezhetőnek tekinti, hogy a magyar nyelven nem író alkotók, műfordítók, mint Zsuzsanna Gahse, Terézia Mora vagy Agota Kristof helyükön vannak-e egy ilyen válogatásban. Felteszi a kérdést, hogy a származás szempontja felülírhatja-e a nyelv szempontjait az irodalom esetében, mennyiben meghatározó az alkotói identitás kialakulásakor a nyelvi közösség élménye (is).

Tágabb horizontú megállapításai mellett Elek Tibor lokálpatrióta is. A Békés Megyei Jókai Színház bemutatói, repertoárja kapcsán rendszeresen készített beszélgetéseket az érintett, témájuk és beszédmódjuk tekintetében egyaránt különböző alkotókkal Czako Gábor-tól Egressy Zoltánon és Bereményi Gézáig át Zalán Tiborig. Mindig együtt gondolkodik beszélgetőtársaival, értően kérdezi, arra ösztönözve őket, hogy egész életművükről, értékrendjükről, világszemléletükről valljanak.

Elek Tibor nyitott, tájékozott kritikus. Olyan kevéssé ismert, de szélesebb érdeklődésre számot tartó kiadványokat is ismer, mint

Lövétei Lázár László *Szeljegyzetek Arany Jánoshoz* című könyvecskéje, mely a XIX. századi alkotóról „úgy formáz irodalomtörténeti portrét, hogy közben személyes vallomást tesz”. Elek mindig gondol olvasójára, megbecsüli őt, soha nem önérdékű kritikus, Lövétei könyvét is hangsúlyozottan figyelmébe ajánlja.

Az *Allítások és kérdések* igazi értékét mégis az adja, hogy a kötet írásai rendre fajsúlyos, fontos témákat vetnek fel. Ilyen fontos probléma az, „hogy hiába a sok múltbeli, az elmúlt évtizedekbeli érvényes megközelítés, felismerés és megállapítás, a nemzettudat zavarai újratermelődnek, a reális nemzeti önismeret, a korszerű nemzeti azonosságtudat hiánya éppúgy jellemzője a mindenkori jelennek, mint a múltnak”. E hiány megszüntetésének legfontosabb eszköze pedig éppen az irodalom lehetne. A politikai költészet létéről-nemlétéről újabban kialakult vita kapcsán úgy látja, „hogy a létező közéleti-politikai líra a nagy magyar hagyományoktól eltérően napjainkban már nem képes hozzájárulni a nemzettudat erősödéséhez, a reális nemzeti önismeret gazdagításához, elmélyítéséhez, a nemzet nagy kérdésekben szükséges egységének megteremtéséhez”. E megállapítás irodalmunkra általában is igaz, tragikus következményeivel azonban a társadalomban szembesülünk igazán. Elek Tibor írásai tudatosítják az olvasóban, az irodalom nem mondhat le annak a belátásáról, hogy egy nemzeti közösség számára íródott műveket foglal magába.

Fontosnak érzem azt a törekvést, amely az értelmiség mai feladatát igyekszik megfogalmazni: „Kérdés persze, hogy a közösségi felelősségéről lemondó, szűkebb-tágabb környezete (városa-országa, nemzete) sorsa iránt egykori hivatástudatát felejtő, a saját szakmájában akár magas szinten teljesítő értelmiségi a szó klasszikus értelmében is értelmiséginek tekinthető-e még.” Ez a feladat az irodalomértő számára is megfogalmazódik. Kötetének sokszínűsége, gondolati mélysége és következetessége számomra azt jelzik, hogy Elek Tibor jól vizsgálja az értelmiségi feladatvállalásából. ◀

CHOVÁN ISTVÁN

CHOVÁN ISTVÁN (1970) a Váci Piarista Gimnázium magyar–német szakos tanára.

A bizalom erénye

Lustrum. Ménesi út 11–13. Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati.

Ed. HORVÁTH–LACZKÓ–TÓTH–PÉTERFFY

[TYPOTEX KIADÓ – EÖTVÖS COLLEGIUM/2011, 1219 o., 4 CD]

Lustrum Saeculare Collegii emlékére 2011. október 26-án lezárult. Egy éven át számos rendezvénnyel emlékeztünk és emlékeztettünk a Ménesi úti ház hivatására, a benne lakó szellem történelmi és mai jelenségére. Az intézményi centenárium, 1995 eseményei után a mai Collegium is szeretne volna kifejezni, miért fontos számára a Collegium, különösen is fizikai valósága. A Budapesti Történelmi Múzeumban az emlékév végén nagyszabású ünnepség volt, és megnyílt a Collegium történetét bemutató kiállítás is. Azon a napon mutattuk be az emlékév tiszteletére megjelent könyvet, a *Lustrumot*, amely szinte azonnal elfogyott. Ennek a kötetnek a világhálón, honlapunkon közzétett változatát 1219 számozott oldalból és 4 lemez mellékletből álló műre szeretném felhívni a figyelmet, mert kevesekhez eljutott tartalma megérdemli a nyilvánosságot.

A *Lustrum* című kötet az emlékév nevét örökíti tovább: egy éven át arra emlékeztünk, hogy a magyar történelem talán legviharosabb évszázada után a Ménesi út 11–13. saját zászlaja alatt megérte századik születésnapját. Az épület ünneplése a szellem ünnepe volt, valójában a *Collegium* időtálló eszménye előtt tisztelegtünk vele. A Ménesi úti ház nélkül nem beszélhetnénk Eötvös Collegiumról, hiszen ez az épület nemcsak lakhelye, de megtestesítője is a Collegium szellemének.

Így az emlékezés és a kötet címadása sem véletlen. A *lustrum* az antik Róma egyik időszámítási fogalma és önazonosság-megújító rítusa, amelyen a cenzor a népszámlálás után engesztelő áldozatot mutatott be a közösségért, s a múltba visszatekintve új korszakot nyitott a jövőnek. A szerkesztők által adott cím kifejezi az ünnepélyesség igazi célját: számadás és seregszemle volt ez az emlékezés, s ha föllapozzuk az igényes kötésű, ki-

váló nyomdai minőségű könyvet, legelőször talán tiszteletet parancsoló emelkedettségét vesszük észre.

A beköszöntő után mintegy 100 oldalon át olvashatjuk 37 külföldi és hazai méltóság, tudós, közszereplő és barátunk üdvözlő sorait – a hazai és külföldi szakpolitika és diplomácia képviselőitől, az egyetemi vezetőktől, illetve a magyar, francia és olasz társintézményektől kezdve a különböző kutatóintézeteken át a brit Királyi Akadémiáig sorakoznak a laudációk szerzői. A *Rectores* fejezetén belül a hajdani igazgatók személye elevenedik meg – kivéve az újjászervező Tóth Gáborét, akinek teljes önéletrajza ennek a kötetnek a rákövetkező fejezetében először jelenik meg kultúrtörténelmi kuriózumként. A *Historica* címet viselő következő két nagyobb egységben félezer oldalon közel negyven fiatal és idősebb szerző mutatja be művelődéstörténelmi horizontú új collegiumtörténelmi kutatásait – s itt nem mehetünk el szótlánul amellett, hogy a kötetben összesen mintegy kéttucat olyan írást találunk, amelyek a Történelem Műhely Collegiumtörténelmi Kutatócsoportjában, diákok tollából születtek a *Lustrum* évében. A *Memorabilia* vegyes tematikájú írásai után a három filológiai rendre bontott *Studia* tizenhét értekezése következik, amely a sok tisztelgő és történelmi apropójú tanulmány mellett szépen példázza a Collegium élő tudományos elköteleződését. A művészeti vonatkozású közlemények *Artes* című, majd' százoldalas csoportja után a *Membra et alumni* az összes jelenleg ismert collegista és hajdani ittlakó teljes névsorát adja harminc oldalon; a kötetet hősi halottaink jegyzéke zárja. A négy mellékelt lemez képcsarnokot, művészettörténelmi tanulmányokat és mozgóképtárat tartalmaz, benne épületcentenáriumi ünnepünk felvételével és sok műtárgyritkasággal. A kötet minden írása ol-

vasható a Collegium honlapján, a kiadványok között: <http://honlap.eotvos.elte.hu/lustrum-kotet>. A négy szerkesztő, Horváth igazgató úr, Laczkó Krisztina tanárnő, Tóth Károly tanár úr és Péterffy András tanár úr hatalmas munkáját a kritikus mérőeszközei nehezen bírják megítélni: a mértéktartó forma és az első áttekintésre is hiánypótló tartalom finom összhangja remek munka gyümölcse. A collegium-történet végre eljutott az 1949 utáni korszak elfogulatlan, bőven adatolt vizsgálatáig is, és nagy sokára szakszerű leírás készült az épület műtárgyairól – ennek legjobban sikerült részeit a szintén *Lustrum* című, külön füzetben megjelent kiállításvezetőben is olvashatják.

Egy évszázad tudóstanárral nemzedékeinek öröksége, hogy saját múltunkat – hivatásunkhoz méltón, tágabb közösségünket megbecsülve – magunk értelmezhetjük, s amint e kötet tanulmányai bizonyítják, ez legkevésbé sem jelent öncélú múltba révedést. Ez a könyv fegyvertény az egyetem-történet és a magyar kultúrhistoria mezején is: talán minden eddiginél jelentősebb termése mindannak a máig pontosan meghatározatlan kulturális örökségnek, amelyet az Eötvös Collegium az ország első egyetemének, az ezeréves hazai iskolának és a nemzeti öntudatnak adott. Sokféleségét jólszerkesztett tudományos alaposággal, szokatlanul nagy – már-már fizikailag széteső – méreteit pedig kidolgozott megtervezettséggel ellensúlyozza. A szerzők és címek lajstroma megközelíti a megkívánható teljességet, úgy is mondhatnánk: a saeculare lustrum áldozati oltáránál a gens szinte minden hadrafogható tagja, rokona és barátja ott áll.

Ha megneveznénk ezt az oltárt, azt hiszem, a bizalom kövének hívnánk, amelyre alapító kurátorunk, Eötvös Loránd úgy hivatkozik, mint a Collegium alapjára. Tőle idézünk, 1911. október 26-ai házavató beszédéből:

„Ez a kollégium a bizalom alapkövére épült, s mi erős hittel bízunk abban, hogy ez az alapító nem fog ingadozni, hogy mindig lesznek olyan törvényhozóink, kik intézetünkről gondoskodni fognak, bízunk abban, hogy a tanítói és nevelői munkát, melyet igazgatóink és tanáraink ma itt oly lelkes odaadással teljesítenek, utódaik hozzájuk méltón fogják folytatni, bízunk abban, hogy amilyen derék, munkájában komoly, mulatságában vidám ez a mai ifjúságunk, olyan lesz a jövő kor nemzedéke is.”

A bizalom erénye minden ellen- és hátszél-nél erősebb támasza volt a Collegiumnak. Azt mondhatjuk, hogy történetünket végigkísérve átvitelt az aranykorokon és a legkilátástalanabb hullámvölgyeken is, s abban a sajátos viszonyban teljesedett ki leginkább, amely máig a Collegium legvonzóbb tulajdonsága: a tanár-diák fegyelmesség, de fesztelen szakmai és emberi kapcsolatában. Valami módon minden emlékezőt és ünneplőt ez kötött össze, és kötetünk is erről a kölcsönös érzésről tanúskodik. A százhusznál is több írás olyan kiterjedt munkásságot és kapcsolatrendszert mutat, amely azt sejteti: Eötvös Loránd bizakodása nem volt alaptalan. S hogy e kötetrel immár a '80-as évek nemzedékéig emléket állítottunk az eötvösi értelemben vett folytonosságnak, minket is hasonló bizakodásra készített.

Ez a kötet nem csak a múltról szól: a mai nemzedékek azt üzenik vele a jövőnek, hogy a tudományt nemcsak művelni, hanem szervezni és közvetíteni is kell. Szeretnénk a mindenkori ifjú Collegium ügyei fölött őrködő volt tagoknak, öregdiákoknak, örökös collegistáknak is megköszönni ezt a tanítást, és hogy írásaikkal, emlékeikkel, különösen pedig bátorító figyelmükkel megtisztelik mai seregszemléinket. Egy emlékkönyv igazi értéke az, hogy fölmutatja a közösen őrzött emlékeket. ◀

ARATÓ GYÖRGY